

ADİYAMAN İLİNİN DIŞ TİCARET YAPISI

İsmail UKAV*

Öz

Bu çalışmada Adiyaman ilinin dış ticaretin yapısı analiz edilmiştir. İlk olarak Türkiye'nin dış ticaret yapısı ortaya konulmuştur. Bu amaçla, Türkiye'nin ihracat ve ithalat değerleri, en çok ihracat ve ithalat yapılan ülkeler, en çok ihraç ve ithal edilen ürünler ve bunların zaman içerisindeki değişimleri incelenmiştir. TÜİK, TİM ve diğer veri kaynakları kullanılarak Adiyaman ilinin dış ticaret yapısı; dış ticaret yapan firma sayısı, ithalat, ihracat rakamları, en çok ihraç ve ithal edilen ürünler, en çok ihracat ve ithalat yapılan ülkeler yönünden analiz edilmiştir. Verilerdeki değişimleri belirlemede yüzde analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmada Adiyaman'da dış ticaret yapan 50'nin üzerinde firma olduğu, ihracatın dalgalı bir seyir izleyerek, 2015 yılında yaklaşık 543 milyon dolara ulaştığı, ithalatında yaklaşık 43 milyon dolar civarında olduğu belirlenmiştir. Bu değerler Türkiye'nin dış ticaret verileri ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde kaldığı saptanmıştır. Adiyaman'dan en çok (% 90) tekstil grubu ürünlerinin ihraç edildiği, ithalatında öne çıkan ürün grubunun ise, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat olduğu ortaya çıkmıştır. Adiyaman'dan 60'tan fazla ülkeye ihracat yapıldığı, en çok ihracat yapılan ülkelerin ABD, Azerbaycan, Almanya, Romanya, Letonya ve İran olduğu saptanmıştır. Adiyaman'ın potansiyeli tam olarak değerlendirildiğinde dış ticaretin, başta Adiyaman ekonomisi olmak üzere, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adiyaman, ihracat, ithalat, dış ticaretin yapısı.

* Yrd.Doç.Dr. Adiyaman Üniversitesi, Kahta Meslek Yüksekokulu, ismailukav@gmail.com

THE STRUCTURE OF ADIYAMAN PROVINCE'S FOREIGN TRADE

Abstract

In this study, the structure of foreign trade of Adıyaman province has been analyzed. For this purpose, the values of Turkey's import and export, countries that are exported and imported mostly, the most imported and exported products and their changes have been investigated. The structure of Adıyaman's foreign trade, the firms doing foreign trade, the figures of import and export, the most imported and exported products have been analyzed by using TÜİK, TIM and other sources in the aspect of the countries, doing export and import a lot. Percentage analysis technique has been performed while identifying the changes in the data. In the study, it has been identified that there are more than 50 firms doing foreign trade, and in 2015, the export reached about 543 million dollars in an unstable way while the import was about 43 million dollars. It is determined that these values seem quite small if it is compared to Turkey's foreign trade data. In Adıyaman, it is revealed that textile products (90%) are exported mostly and the leading groups in importing are cotton and dry goods with cotton. It has been appointed that Adıyaman exports more than 60 countries and the USA, Azerbaijan, Germany, Romania, Latvia and Iran are the top countries at exporting. It has been concluded that when the potential of the Adıyaman is fully evaluated, the foreign trade may provide significant contributions to Adıyaman's economy foremost and Turkey's economy.

Keywords: Adıyaman, export, import, structure of foreign trade.

1. GİRİŞ

Dış ticaret, bir ülkenin başka ülkelere mal satmasını yani mal ihracatını ve başka ülkelerden mal satın almasını yani mal ithalatını kapsar. Günümüz dünyasında bir ülkenin dış ticaret yapmaması söz konusu değildir. Bilindiği gibi ülkelerin dış ticaret yapmalarındaki temel etmen fiyat farklılıklarıdır. Bu temel etmenin yanında iç üretimin yeterli olmaması ve mal farklılaşması diğer önemli etmenlerdendir.

İktisat yazınında dış ticaret ile ilgili birçok yaklaşım vardır. Örneğin Neo-klasik yaklaşıma göre, ülkelerin dış ticarete yönelmelerinin iki temel sebebi arz ve talep koşullarındaki farklılıklardır. Ülkelerin arz koşullarının farklılığının

kaynağında ise üretim teknolojilerinde ve faktör donatımlarındaki farklılıklar bulunmaktadır. Üretken kaynaklar ülkeler arasında eşit bir şekilde dağıtılmadığından, ülkelerin faktör yapısı farklılık göstermektedir. Doğal kaynaklar (iklim, arazi koşulları, madenler vb), sermaye, emek, teknoloji gibi temel üretim faktörlerinin ülkeler arasında gerek kalite gerek miktar yönünden farklılaştığı görülmektedir. Üretim faktörlerinin birbiri yerine tam olarak ikame edilememesi durumunda, ülkeler arasında üretim maliyetleri farklılıkları ortaya çıkmakta ve bir ülkenin tüm mal ve hizmetleri göreceli olarak en düşük maliyetlerle üretmesi olası görünmemektedir. Bu durumda geleneksel yaklaşıma göre dış ticaret devreye girmekte ve ülkelerin göreceli olarak düşük maliyetlerle ürettikleri mal ve hizmetleri ihraç, pahalı olarak ürettikleri mal ve hizmetleri ise ithal etmek suretiyle kazanç sağlayacakları savunulmaktadır (Ayas ve Çeştepe, 2010: 261).

Ülkelerin ödemeler dengesi içinde en önemli yere sahip olan dış ticaret, ithalat ve ihracat işlemlerinin her ikisini de kapsamaktadır. Özellikle bir ülkenin ödemeler dengesi durumu, o ülkedeki ihracat gelirlerinin ithalat giderlerinden fazla olup olmadığına bakılarak anlaşılmaktadır. Günümüzde ülkelerin dış ticaret gelirlerini arttırma çabaları, yoğunlaşan rekabet ortamında, dış ticaretin önemini arttırmıştır. Bunun yanı sıra, gelişen dünya ticareti; ülkelerin ihracata olan bağımlılıklarını ve gelişmekte olan ülkelerin ödeme güçlüğü içinde bulunmaları da, dış ticaretin önem kazanmasına neden olmuştur.

Dış ticaretin uluslararası ekonomik işlemler içerisindeki özel öneminin yanı sıra belki de asıl önemi bir ülkedeki makro ve mikro ekonomik yapı ile yakın bağlıdır. Bir yanı sıra dış ticaret bir çok önemli ekonomik sonuca yol açabilen önemli bir nedendir ve dolayısıyla araçtır. Bu sonuçlardan bir tanesi uluslararası uzmanlaşmadır. Uluslararası uzmanlaşma ekonomideki dinamikleri harekete geçirerek ulusların verimliliklerini arttırmaktadır (Krueger, 1997).

Bir başka yönüyle dış ticaret, önemli bir sonuçtur ve ekonomi politikası amaçlarından birisidir. Günümüzde küresel ekonomide iç ve dış makro ekonomik dengelerin sağlanması birbirleriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Dış ticaretteki gelişmeler sadece mikro ölçekte firmaları değil sektörleri ve ulusal ekonomiyi derinden etkileyebilme gücüne sahiptir. Öyle ki bir ülkenin dış ticaret yapısı neredeyse ekonomik gelişmişlik düzeyinin de bir aynasıdır. Bu anlamda gelişmişlik düzeyi dış ticarete yansımaktadır. Ülkenin dış ticaret yapısı ise ulusal ekonomilerin dış ticareten nasıl etkileneceklerini özellikle belirlemektedir (Utkulu, 2008: 3).

1.1.TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİ

Gayri Safi Milli Hasılası yaklaşık 800 milyar dolar olan Türkiye’nin dünya üretimine katkısı %1 civarındadır. Yaklaşık 150 milyar dolarlık mal ve hizmet ihraç eden Türkiye’nin küresel ihracata katkısı da %1’e yakındır. Çin’in küresel ihracata katkısı %12, ABD’nin %8, Almanya’nın ise %8’dir. Son verilere göre, Türkiye’nin ihracatının %39’u Avrupa Birliği’ne, %28’i Yakın ve Orta Doğu’ya, %9’u Diğer Avrupa’ya, %7’si Asya’ya, %6’sı Kuzey Afrika’ya, %4’ü Kuzey Amerika’ya, %3’ü Diğer Afrika’ya, %1’i Güney Amerika’ya, %1’i ise Orta Amerika’ya gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde, Türkiye’nin ithalatının %37’si Avrupa Birliği’nden, %21’i Asya’dan, %16’sı Diğer Avrupa’dan, %9’u Yakın ve Orta Doğu’dan, %6’sı Kuzey Amerika’dan, %2’si Güney Amerika’dan, %1’i Kuzey Afrika’dan, %1’i ise Diğer Afrika’dan gerçekleştirilmiştir. Afrika ile Yakın ve Orta Doğu bölgesi ile yapılan ticaret hariç diğer bölgeler ile ticaretinde Türkiye net ithalatçı konumundadır. Türkiye’nin Diğer Avrupa karşısında net ithalatçı olmasının temel sebebi enerji ithalatı iken, karşısında net ithalatçı pozisyonunda kaldığı diğer bölgelerden pek çok sektörde ithalatı söz konusudur (Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı, 2014:7).

Türkiye'nin ithalatındaki ve ihracatındaki en büyük pay Avrupa Birliği'ne ait olsa da, son yıllarda gerek ihracat gerekse ithalat içinde bu pay giderek azalmıştır. Bunun nedeni bazı AB Üye Devletleri'nde mali sorunlar ve bütçe açıklarının ortaya çıkmasıyla Avrupa Birliği'nde finansal imkânların gerilemesi ve iç talebin daralması sonucunda, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ticari ilişkilerin olumsuz yönde etkilenmesidir (Akses, 2012: 5). Yakın ve Orta Doğu'nun Türkiye ticaretinden aldığı pay ise söz konusu dönemde artmıştır. Asya bölgesi ile dış ticarete oldukça sınırlı bir gelişme yaşanmıştır.

Türkiye'nin 2005 yılında 73.5 milyar dolar olan ihracatı, izleyen yıllarda artış göstererek 2008 yılında 132 milyar dolara ulaşmıştır (Tablo 1). Ancak 2008 yılının son döneminde ortaya çıkan küresel finans krizi ile birlikte 2009 yılında 102.1 milyar dolara gerilemiştir. İhracat sonraki yıllarda yeniden artış eğilimine girmiş, 2013 yılında bir miktar düşüş göstermiş ve 2015 yılında 143.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1. Türkiye'nin Dış Ticareti (milyon dolar)

Yıllar	İhracat		İthalat		Dış ticaret dengesi	Dış ticaret hacmi	İhracatın İthalatı karşılama oranı (%)*
	Değer	Değişim (%)*	Değer	Değişim (%)*	Değer	Değer	
2005	73.476	-	116774	-	-43298	190.250	62,9
2006	85.535	16,4	139576	19,5	-54041	225.111	61,3
2007	107.272	25,4	170063	21,8	-62791	277.335	63,1
2008	132.027	23,1	201964	18,8	-69937	333.891	65,4
2009	102.143	-22,6	140928	-30,2	-38785	243.071	72,5
2010	113.883	11,5	185544	31,7	-71661	299.427	61,4
2011	134.907	18,5	240842	29,8	-105935	375.749	56,0
2012	152.462	13,0	236545	-1,8	-84083	389.007	64,5
2013	151.803	-0,4	251661	6,4	-99858	403.464	60,3
2014	157.610	3,8	242177	-3,8	-84567	399.787	65,1
2015	143.850	-8,7	207207	-14,4	-63357	351.057	69,4

Kaynak: Gümrük ve Tekel Bakanlığı, 2016.

<http://risk.gtb.gov.tr/istatistikler/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri>

*Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin ithalatı ise, 2005 yılında 116.7 milyar dolar iken, 2008 yılında 201.9 milyar dolara ulaşmış, yaşanan krizden dolayı 2009 yılında 140.9 milyar dolara düşmüş, izleyen yıllarda artış göstererek 2013 yılında 251.6 milyar dolara ulaşmış, 2015 yılında ise 207.3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu sert hareketler büyük oranda hammadde (ara mallar) ithalatındaki değişimden kaynaklanmıştır. İhracat ve ithalatta farklı yöndeki bu gelişimde altın ihracatında yaşanan artış önem arz etmektedir (Bavlı, Köksal, Atıl 2013: 16).

Söz konusu dönemde dış ticaret açığı dalgalı bir seyir izlemiştir. 2005 yılında 43.3 milyar dolar olan açık, 2008 yılında 69.9 milyar dolara ulaşmış, 2009 yılında 38.7 milyar dolara inen dış ticaret açığı 2011 yılında büyük artış göstererek 105.9 milyar dolara çıkmıştır (Tablo 1). 2015 yılında ise açık 63.4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

1980'li yıllarda uygulamaya konulan ihracata dayalı büyüme stratejisi neticesinde Türkiye ekonomisinin ihracat yapısı, tekstil-giyim-deri, gıda gibi emek yoğun sanayi sektörlerinin ağırlık kazandığı bir değişim geçirmiştir. 1996 yılında Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliğinin kurulmasını takip eden dönemde ise toplam ihracat içinde taşıt araçları, elektrikli makine, ana metal ve işlenmiş metal, makine imalat gibi görece sermaye ve ölçek yoğun sektörlerin payı artış göstermiştir. Ancak, ihracatta sağlanan artış yanında ithalatta da büyük boyutlu artışlar görülmüş ve genişleyen cari işlemler açığı 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin tetikleyici unsurlarından biri olmuştur (Saygılı, Özel, Kılıç, 2010:6). 2005-2015 döneminde ihracat, ağırlıklı olarak hammadde ve tüketim mallarından oluşurken, ithalat hammadde ve yatırım malları ile tüketim mallarından oluşmuştur.

İhracatın ithalatı karşılama oranı 2009 yılında % 70'in üzerinde gerçekleşirken diğer yıllarda % 60'lar seviyesinde kalmıştır (Tablo 1). 2011 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranındaki bu düşüş, 2011 yılında ithalatta yüzde 30 oranında yüksek artış görülmesi ve ihracattaki artış oranının yüzde 18'de kalmasıyla açıklanabilir. 2011'de % 56 düzeyinde olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, izleyen yıllarda ihracattaki artışlar nedeniyle % 60'ların üzerine çıkmıştır.

Türkiye'nin Yakın ve Orta Doğu ülkeleri ile 1 milyar dolar civarında ticareti söz konusudur. Türkiye ile ticaret hacmi oldukça düşük ülkeler arasında Ermenistan, Filistin, Umman, Bahreyn ve Yemen yer almaktadır. Sınır Komşusu Ülkeler ve İslam İşbirliği Teşkilatı ile yapılan ticaret hariç, sayılan diğer ekonomik işbirlikleri ile ticaretinde Türkiye net ithalatçı konumundadır. Türkiye'nin net ithalatçı olmasının temel nedeni enerji ithalatıdır. Yakın ve Orta Doğu bölgesinin dünya ticaretine en büyük katkısı enerji sektöründen gelmektedir. Türkiye'nin önemli ihracat kalemlerinden olan ana metal ve metal ürünleri ile gıda ürünlerinin önemli bir kısmı Yakın ve Orta Doğu'ya ihraç edilmektedir. Motorlu kara taşıtları ile tekstil ve deri sektörlerinde de Yakın ve Orta Doğu'nun ihtiyacını karşılama imkanları araştırılabilir. Bu kapsamda; Avrupa komşuluğu, İslam ülkeleri ile yakınlık, denizlere açılabilme fırsatı, Türki Cumhuriyetler ile etnik ve dil bağlantısı, çok sayıda kara ve deniz sınır komşusu Türkiye'ye çeşitli pazarlarla derin ticari ilişkiler geliştirme fırsatları sunmaktadır (Hanoğlu, 2008).

Dünyada yaşanan küreselleşme süreci dış ticaretin hem küresel hem de ulusal ekonomik faaliyetler içerisindeki payının hızla yükselmesine yol açmıştır. Dünya ticaretin serbestleşmesi yönünde uygulanan politikalar, iletişimde ortaya çıkan gelişmeler ve başta ulaştırma olmak üzere birçok alanda maliyetlerinin düşmesi sonucunda dış ticaret hacminin üretim hacminden daha hızlı bir oranda artmasına neden olmuştur.

Benzer süreçler Türkiye'nin dış ticaretinde olduğu gibi, Adıyaman dış ticaretinde de gözlenmiştir. Literatürde Türkiye'nin dış ticaretini analiz eden ve yapısını ortaya koyan pek çok çalışma olmasına karşın, iller bazında dış ticaretin yapısını ortaya koyan çalışmalar yetersizdir. Bu nedenle çalışmada Adıyaman'ın dış ticaretindeki mevcut durum yapısal olarak analiz edilmiştir.

Literatürde Türkiye'nin dış ticaretini konu alan bazı çalışmalar aşağıda verilmiştir. Ancak iller ölçeğinde dış ticaretin yapısını ortaya koyan çalışmalara çok fazla rastlanmamıştır.

Uğur (2004), Türkiye'nin en gelişmiş bölgeleri olan Marmara ve Ege'deki İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerin moda ve marka merkezi haline getirildiğini belirterek, bunun tam tersi bu merkezlerin tekstil ve özellikle de yoğun emek gerektiren giyim üretiminin istihdama gerek duyulan ve üretim maliyetinin çok daha düşük olduğu, hammaddenin üretildiği Doğu ve Güneydoğu Bölgelerine kaydırıldığı takdirde; bir yandan maliyet açısından daha avantajlı bir durum yaratılacağını diğer yandan gelişmekte olan bölgelerde istihdam yaratılarak bu alanlardan büyük şehirlere yönelen göçün yavaşlamasıyla başta çarpık şehirleşme olmak üzere birçok sosyo-ekonomik sorunların çözümüne katkı sağlayacağını ortaya koymuştur.

Saatçioğlu ve Kutlu (2004), gerek ithalat, gerekse ihracatı içinde barındıran net ihracat fonksiyonu modelini oluşturarak, ithalat ve ihracatı beraber ele alıp, dış ticaret etkileyen unsurların her birinin ithalat ve ihracat üzerindeki toplu etkilerini ortaya koymuşlar ve Türkiye'nin yakın dönemde ithalat ve ihracatında ürün çeşitliliğini artırması ve dış ticaretinin mevcut durumunu değiştirmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ayaş ve Çeştepe (2010), yaptıkları çalışmada, dış ticarete meydana gelen değişmelerin istihdam üzerindeki etkilerini imalat sanayi kapsamında

incelemişlerdir. Faktör yoğunluğu ve girdi-çıkıtı modelinin birlikte kullanıldığı çalışmada, 1998 ve 2002 yılları girdi-çıkıtı tabloları temel alınmıştır. Yapılan hesaplamalarda dış ticaret değişmelerinin istihdam üzerindeki etkilerinin sektörlere göre farklılaştığı, bazı sektörlerde istihdamı arttırırken, bazılarında ise azalttığı görülmüştür. Çalışmada imalat sanayi için net istihdam etkisi pozitif ve 277.092 kişi olarak bulunmuştur.

Yapılan bir çalışmada Konya–Karaman bölgesinin ihracat stratejisi analiz edilmiştir. Analizin kapsamında; ihracatın teknolojik dağılımı, ihraç edilen ürünlerin çeşitliliği, ihracatın sıradanlığı, ihraç edilen ürünlerin sofistikasyon düzeyi ve nitelikli sıçrama yapısı ve illerin ihracatında tamamlayıcı olan ülkeler gibi temel göstergeler incelemiştir. Buna göre, Konya'nın teknoloji yoğun ürün ihracatı açısından potansiyel bir il olduğu, Konya'dan ihraç edilen ürünlerin oldukça çeşitli ve sıradan olmayan ürün ihraç eder konumdayken, Karaman'ın ise, Konya'ya göre daha özgün ürünleri ihraç etmesine karşın ürün yelpazesinde çeşitliliği sağlama konusunda sıkıntılar yaşadığı ortaya çıkmıştır (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2011).

Aktaş ve Çatalbaş (2011), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 1996-2010 döneminde kalkınma ile ihracat ilişkisi çerçevesinde Güneydoğu Anadolu (TRC) Bölgesindeki illerin, bölge ve Türkiye ihracatından aldıkları payları sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyleri ile ilişkilendirmişlerdir. Çalışmada öncelikle bölgenin sosyo-ekonomik, coğrafi ve demografik yapısına değinilmiş, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) sistemi esas alınarak, bölgede öne çıkan sanayiler, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyi ve bölgeye yönelik kamu yatırımları incelenmiştir. Sonuçta Türkiye'de ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde genel olarak illerin kalkınmışlık düzeyleri yükseldikçe ihracattan aldıkları payın da arttığı belirlenmiştir.

Yapılan bir çalışmada Türkiye'nin 1996-2010 yılları arasında 72 ülke ile gerçekleştirdiği ticari ilişki Çekim Modeli kullanılarak incelenmiş, böylece Türkiye'nin dış ticaretini etkileyen faktörler belirlenmiştir. Çekim Modeli çalışmasında test edilen Türkiye'nin dış ticaretine etki edebilecek değişkenler olarak ihracat, ithalat, nominal GSYH, kişi başı nominal GSYH, ticaret hacmi, ticaret hacminin GSYH'ya oranı, nüfus, mesafe, vize uygulaması, Karadeniz Ekonomik İşbirliği üyeliği, Avrupa Birliği üyeliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı üyeliği hesaba katılmıştır. Çalışmada sınır komşuluğu veya yakın ülkelerle olan ilişkiler yerine bölgesel ekonomik işbirliği süreçlerinin içinde yer almanın ve ekonomik açıdan daha büyük ülkeler ile ticari ilişkiler geliştirmenin Türkiye'nin kalkınmasına daha fazla katkı sağladığı belirlenmiştir (Turhan, 2012).

Topbaş (2012), ihracat ve ithalat yönlü büyüme hipotezleri çerçevesinde, 1998-2011 Haziran döneminde, Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının büyüme dinamiğine ihracatın ve ithalatın katkısını araştırmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre; ithalatın gerek tek başına ve gerekse ihracat ile birlikte Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın artışına neden olduğunu belirlemiştir. Türk ekonomisinin ithalata dayalı ihracat yapısı doğrulanarak ihracatın ithalata neden olduğunu belirlemiştir.

Eşiyok ve Kafalı (2013), Ankara'nın ihracatında öne çıkan ülkelerin ithalat kapasiteleri, gelir düzeyleri, nüfus, nüfusun kır kent dağılımı, nihai tüketim harcamaları gibi birçok parametre üzerinde durmuşlar, söz konusu ülkelerin pazar genişlikleri ve ithalat kapasitelerinin genel bir profilini ortaya koymuşlardır. Yapılan bu analizler sonucunda, Ankara'nın başta söz konusu ülkeler olmak üzere, birçok ülkeye yönelik ihracatının artarak devam edeceğine ilişkin bulgulara ulaşmışlardır. Genel bir sonuç olarak, Ankara'nın ihracatı esas olarak ölçek yoğun sanayilere dayalı gelişirken, ölçek yoğun sanayi grubunun ihracat payında aşınma izlemişler, bu aşınmanın teknoloji içeriği yüksek

sektörlerin başında gelen farklılaştırılmış ve bilim bazlı sektörler ile teknoloji içeriği görece düşük emek yoğun sektörler tarafından telafi edildiğini saptamışlardır.

Saygılı ve Manavgat (2014), 1995-2012 döneminde Türkiye'nin önemli ticari partneri olan 30 ülkeyle karşılıklı ticaretinde Linder hipotezinin geçerliliğini test etmişlerdir. Türkiye ve dış ticaret ortağı ülkeler arasındaki ticaretinin test edilmesinde "Toplam Linder Talep Etkisini" gösteren çekim modeli ve panel veri analizini kullanmışlardır. Çalışmada hem yoğun olarak ticaret yaptığı ortaklar açısından, hem de aynı gelir düzeyinde yer aldığı ülkeler açısından; Türkiye'nin mal ithal etme eğiliminin, diğer ülkelerle arasındaki kişi başına düşen gelir farkındaki azalmadan etkilendiğini, ihraç etme eğiliminde ise böyle bir etkinin (Linder etkisi) görülmediğini belirlemişlerdir.

Gümrük Birliği Üyeliğinden Günümüze Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine yapılan bir incelemede, Türkiye'nin dış ticaretindeki yapısal dönüşüm ortaya konmuştur. Çalışmada, Türkiye ile AB arasında 1996 yılından günümüze süregelen Gümrük Birliği Anlaşması'nın Türkiye'nin dış ticaretini nasıl şekillendirdiği, mevcut durum analizinden elde edilen bulgular kapsamında ayrıntılı bir biçimde gözler önüne serilmiştir (Şentürk, 2014).

Literatürde dış ticarete yönelik başka çalışmalarda (Yükseler ve Türkan, 2006, Yılanlıoğlu, 2008, Karakaş, 2012, Savrul ve Manavgat, 2013, Saraç, 2013, Eşiyok, 2014) bulunmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, Adıyaman'ın dış ticaretini ortaya koymada çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmada önce Türkiye'nin dış ticaretine yönelik veriler elde edilmiştir. Bunun için Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) ve Türkiye

İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) yayınlarından yararlanılmış ve mevcut yapı ortaya konulmuştur. Türkiye'nin ihracat ve ithalat rakamları, en çok ihraç ve ithal edilen ürünler, en çok ihracat ve ithalat yapılan ülkeler belirlenmiştir. Adıyaman'ın dış ticareti için de TÜİK ve TİM'in veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu veriler kullanılarak yüzde oran ve pay hesaplamaları yapılmıştır. Bunun yanında konu ile ilgili yapılmış çalışmalardan da yararlanılmıştır. Ayrıca Adıyaman Ticaret ve Sanayi Odası yetkilileri ile görüşülerek Adıyaman'ın dış ticaretiyle ilgili genel bilgiler elde edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Adıyaman İlinin Sanayi Yapısı

Adıyaman'da ilk sanayi tesisi, SÜMERBANK'a bağlı olarak 1967 yılında üretime başlayan Adıyaman Pamuklu Dokuma Sanayi Türk Anonim Şirketi'dir. İzleyen yıllarda Çimento, Süt ve Yem Fabrikası tesislerinin kurulması ile ilgili çalışmalar başlatılmış, uygulanan devlet yardımları ve teşvikler ile 1988 yılından sonra birtakım tekstil ve un fabrikaları da faaliyete geçmiştir. 5084 ve 5350 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile ilgili Yasaların yürürlüğe girmesiyle yatırım artışlarında ve istihdamda büyük artışlar olmuştur. Genel olarak il ve ilçelerinde Sanayi Sicil Belgesi almış 245 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin tamamı fiili olarak üretim yapmakta, sanayi yatırımları içerisinde tekstil sektörüne yapılan yatırımların yoğunluğu dikkati çekmektedir.

Bugün itibarıyla il ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalı olup, özellikle tekstil sektörü yatırımlarında sanayileşme eğilimi görünmektedir. Bu kapsamda yatırımlar içerisinde tekstil sektörüne yapılan yatırımlar yoğunluk taşımaktadır. Bunun yanı sıra; gıda sanayi, maden- taş ve toprağa dayalı sanayi ile genel imalat sanayisine yönelik üretimden söz edilebilir. İl genelinde sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına bakıldığında, % 32,73 ile Tekstil ürünleri

imalatı ve % 21,22 ile Gıda ürünleri imalatının ilk iki sırada yer aldığı görülmektedir. Diğer sektörlerin ağırlıkları ise şöyledir; % 16,91 Seramik, Kil, madencilik ve taş ocakçılığı, % 6,83 Ham Petrol ve Doğal Gaz, kok, % 4,32 Lastik ve plastik ürünleri imalatı, % 3,66 Makine imalatı, tarım makineleri, elektrikli makineler, % 2,52 Mobilya imalatı, % 3,69 Demir Çelik ve Demir dışı metaller, % 2,08 Cam, % 6,04 diğer (Çimento, Kimya, Gübre, Deri ve deri ürünleri) ürünlerdir (Adıyaman İl Özel İdaresi, 2016).

Adıyaman'da sanayi sektörü gelişmediğinden, GSYİH içerisinde sanayi sektörü tarım sektöründen sonra gelmektedir (İKA, 2014: 15). Sanayi işletmelerinin büyük bir çoğunluğu il merkezinde olup, orta ve küçük ölçekli işletmeler şeklinde örgütlenmişlerdir. İlin en önemli yer altı zenginliği petrol ve mermer yataklarıdır. Ancak her iki kaynağın da Adıyaman ekonomisine katkısı son derece yetersizdir.

3.2. Adıyaman İlinin Ticaret Yapısı

Adıyaman'da iç ticaret, ilin potansiyeline bağlı olarak tarıma dayalı bir yapı göstermektedir. Sanayi de gelişme gösteremediğinden, ilin ticareti de yeterince gelişmemiştir. Ancak, tarımsal potansiyelin ve son yıllarda sanayinin gösterdiği performans ile birlikte tarımsal ürün çeşit ve verimliliğinde beklenen artışların, gelecekte ticari hayatı olumlu yönde etkilemesi söz konusu olabilecektir.

İşlenmiş temel gıda maddelerinin büyük çoğunluğu ile dayanıklı tüketim mallarının hemen hemen tamamı başta Gaziantep ve Adana olmak üzere diğer merkezlerden sağlanmaktadır. El sanatları kapsamında kilim, savan ve el dokuma halıları üretilmekte ve çevre illere gönderilmektedir. Büyük yatırım ve sermaye gerektirmeden imal edilen el sanatlarına yönelik ürünlerin pazarlanması, ticari hayata canlılık kazandırmasının yanı sıra, bu sanatların gelişimine de katkıda bulunmaktadır.

Tarım ürünleri içerisinde buğday, arpa, nohut, mercimek, pamuk, tütün, fıstık ve üzüm gibi ürünler genellikle komşu iller aracılığıyla pazarlanmaktadır. Tarım ürünleri yanında tekstil sektöründe üretimi gerçekleştirilen iplik de diğer illere gönderilmektedir. Bu durum Adıyaman'ın ticaret yapısının temel sorunlarından birisi konumundadır.

Ticari ve ekonomik hayatı meydana getiren kuruluşlar olarak; Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları, Meslek Odaları ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları bulunmaktadır. Ticaret borsasında; hububat, bakliyat, yağlı tohumlar, yağlar, nebati margarinerler, bitkisel gıda maddeleri, çeşitli gıda maddeleri, yaş sebze ve meyveler, kuru yemişler, kuru sebze ve meyveler, tekstil hammaddeleri, büyükbaş ve küçükbaş etler, canlı havyalar, orman ürünleri ve diğer ürünler işlem görmektedir (Adıyaman Ticaret Borsası, 2016).

3.3. Adıyaman İlinin Dış Ticaret Yapısı

3.3.1. Adıyaman İlinde İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayısı

Adıyaman'da 2002 yılında 9 olan ihracatçı firma sayısı yıllar içinde önemli artışlar göstermiştir. 2008 yılına gelindiğinde ihracatçı firma sayısı yaklaşık 4 kat artarak 35'e ulaşmış, 2008-2010 yıllarında değişiklik olmamış, sonraki yıllarda ise önemli artışlar gözlenmiştir (Tablo 2). İhracatçı firma sayısı 2015 yılında yaklaşık 7 kat artarak 61 firmaya ulaşmıştır. Bu değişim, Adıyaman'ın ihracat açısından bir gelişim potansiyeli olduğunu göstermektedir. Bu dönemde Türkiye genelinde ihracatçı firma sayısı ise, iki katından biraz fazla artarak 65.107 firmaya ulaşmıştır. Adıyaman ili ihracatçı firmaları, Türkiye ihracatçı firmaları içinde yaklaşık binde birlik paya sahiptir. Adıyaman'da ithalatçı firma sayısında 3 katına varan artışlar saptanmıştır. 2002 yılında 18 olan ithalatçı firma sayısı 2015 yılında 53'e yükselmiştir (Tablo 2). Türkiye genelinde ihracatçı firma sayısı ise 69.387'dir.

Tablo 2. Türkiye ve Adıyaman İlinde İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayısı (adet)

Yıllar	İhracatçı Firma Sayısı		İthalatçı Firma Sayısı	
	Adıyaman	Türkiye	Adıyaman	Türkiye
2002	9	31.731	18	39.110
2003	13	35.603	23	43.392
2004	17	39.437	28	48.119
2005	21	42.156	27	51.302
2006	21	44.166	27	53.768
2007	30	48.269	32	58.936
2008	35	48.144	32	57.796
2009	35	48.591	36	55.101
2010	36	50.379	42	59.262
2011	49	53.282	52	65.678
2012	43	56.440	40	65.076
2013	42	60.117	48	67.089
2014	53	63.586	48	67.799
2015	61	65.107	53	69.387

Kaynak: TÜİK, 2016. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>

3.3.2. Adıyaman İli İhracat ve İthalatı

Türkiye’de illere göre ihracatta yaklaşık 80 milyar dolar ile İstanbul ilk sırada yer almaktadır. Bunu yıllar içerisinde değişmekle birlikte Kocaeli, Bursa ve İzmir izlemektedir. İthalatta da benzer bir yapı gözlenmektedir. Yaklaşık 120-140 milyar dolar aralığında İstanbul ilk sırada yer alırken, onu Kocaeli, İzmir ve Ankara izlemektedir.

Tablo 3.’te Adıyaman ili ve Türkiye geneli ihracat ve ithalat değerleri ile bunların yıllar içindeki değişimleri görülmektedir. Adıyaman İli ihracat değeri 2002 yılında oldukça mütevazı (8 milyon dolar) bir değerden başlayarak sürekli artış göstermiş, 2008 yılında 59 milyon dolara ulaşmıştır. Küresel krizin yaşandığı 2009 yılında küçük bir oranda (%1.71) düşüş yaşanmış, sonraki yıllarda dalgalı bir seyir izleyerek, 2015 yılında yaklaşık 543 milyon dolara ulaşmıştır. Türkiye’nin ihracatı da bu yıllarda önemli artışlar göstermiştir. Ancak Adıyaman’ın özellikle 2014 ve 2015 yılları ihracat artış oranları oldukça ilgi

çekicidir. Türkiye'nin 2014 yılında ihracatı yalnızca % 3.83 oranında artarken, Adıyaman'ın ihracatı % 240 oranında artış göstermiştir. Yine 2015 yılında Türkiye'nin ihracatı % 8.73 azalırken, Adıyaman'ın ihracatı % 63.29 oranında yükselmiştir. Buna göre Adıyaman'dan yapılan ihracat Türkiye ihracatının yaklaşık binde otuz sekizini oluşturmaktadır.

Adıyaman'ın ithalat değerleri incelendiğinde oldukça dalgalı bir eğilim gösterdiği belirlenmiştir. 2002 yılında 18 milyon civarında olan ithalat, inişli çıkışlı bir seyir izleyerek 2011 yılında yaklaşık 89 milyon dolara ulaşmış, sonra aynı eğilimle 2015 yılında 43 milyon dolar civarına gerilemiştir (Tablo 3). 2003, 2006 ve özellikle 2010 yıllarındaki oransal artışlar dikkat çekicidir. 2008 ve 2012 yıllarında da oransal olarak önemli düşüşler yaşanmıştır. Buna göre Adıyaman'dan yapılan ithalat, Türkiye ithalatının yaklaşık onbinde ikisini oluşturmaktadır.

Adıyaman ili dış ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranında olumlu gelişmeler gözlenmiştir. 2002 yılından 2008 yılına kadar dış ticaret açığı veren Adıyaman, 2008 yılında % 162 ve 2009 yılında % 174 oranında dış ticaret fazlası vermiştir (Tablo 3). 2010 ve 2011 yıllarında yeniden dış ticaret açığıyla karşı karşıya kalan Adıyaman dış ticareti, izleyen yıllarda olumlu bir performans göstererek, oldukça yüksek oranlarda dış ticaret fazlası vermiştir. Dış ticaret fazlası 2014 yılında yaklaşık 7 kat ve 2015 yılında 13 kat olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Adıyaman'ın son yıllarda ihracattaki başarısının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3. Türkiye ve Adıyaman İthalat ve İhracat Değeri (milyon dolar)

Yıllar	İhracat				İthalat				İhracatın * İthalatı Karşılama Oranı (%)
	Adıyaman		Türkiye		Adıyaman		Türkiye		
	Değer	Değişim (%) *	Değer	Değişim (%) *	Değer	Değişim (%) *	Değer	Değişim (%) *	
2002	8	-	36.059	-	18	-	51.554	-	44,31
2003	12	49,18	47.253	31,04	30	65,22	69.340	34,50	40,00
2004	21	73,67	63.167	33,68	24	-20,37	97.540	40,67	87,24
2005	22	5,86	73.476	16,32	25	3,13	116.774	19,72	89,55
2006	24	9,59	85.535	16,41	45	82,73	139.576	19,53	53,71
2007	29	20,59	107.272	25,41	52	14,00	170.063	21,84	56,81
2008	59	101,40	132.027	23,08	36	-29,75	201.964	18,76	162,85
2009	58	-1,71	102.143	-22,64	33	-8,14	140.928	-30,20	174,26
2010	72	23,32	113.883	11,49	85	156,25	185.544	31,66	83,86
2011	61	-14,54	134.907	18,46	89	4,14	240.842	29,80	68,82
2012	105	71,22	152.462	13,01	36	-60,00	236.545	-1,78	294,58
2013	98	-6,90	151.803	-0,43	44	23,75	251.661	6,39	221,61
2014	332	240,64	157.610	3,83	51	16,45	242.177	-3,77	648,27
2015	543	63,29	143.850	-8,73	43	-16,35	207.207	-14,40	1265,3 8

Kaynak: TÜİK, 2016. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>

*Adıyaman ili ihracatının ithalatı karşılama oranı

*Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Ekonomide istikrarın sürekliliği ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından ihracatın konjonktürel değişimlerden etkilenmemesi ve küresel krizlerin değerlendirilerek fırsata dönüştürülmesi son derece önemlidir. Bu kapsamda Türkiye'nin ve Adıyaman ilinin dünya ticaretinden aldığı payın kendi potansiyelini yansıtabilecek şekilde artırılması ve sağlanacak artışın sürekli ve kalıcı olması da büyük önem taşımaktadır.

3.3.4. Adıyaman'dan İhraç ve İthal Edilen Ürünler

Adıyaman'dan ihraç edilen ürünlerin % 90'ını tekstil grubu ürünler oluşturmaktadır (Tablo 4). Bu ürünler; örme giyim eşyası ve aksesuarı, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu

mensucat'tır. Bu ürün grubunun payının bu kadar yüksek olmasında özellikle Adıyaman merkez ve ilçelerinde bulunan OSB'deki tekstil işletmelerinin önemli rolü bulunmaktadır. Yurt içinde ve yurt dışındaki bazı ünlü markaların bu işletmelerde üretim yaptıkları bilinmektedir. Tekstil-giyim sanayisinin çok büyük sermaye gerektirmemesi, bu sanayi için hammadde ve işgücü açısından yeterli kapasiteye sahip olunması üretimin hızla artmasında önemli bir nedendir. Yapılan yatırımlar sonucunda 1970'lerden başlayarak Türkiye iç tüketimini bütünüyle karşılayan bu sektör, özellikle 1980'den itibaren ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin benimsenmesi ve bu yöndeki teşviklerin de artmasıyla ihracatının da giderek yükselmesinde etkili olmuştur (Uğur, 2004). Adıyaman'ın bir diğer ihracat ürün grubu da hububattır. İhracatın geri kalanının ise çok değişik fasıllardaki ürünlerden oluştuğu belirlenmiştir. Bir bölgenin ekonomik büyümesi ihracattaki başarısıyla yakından ilişkilidir. Bu başarı, mevcut ihracat pozisyonunda bir ilerlemenin ya da yeni ihraç ürünlerinin geliştirilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla yalnızca sanayi ürünleri ihracatı değil, yörenin ihracatı; imalat sanayi mallarından, hizmet odaklı mallardan ya da tarımsal mallardan oluşabilmektedir (Aktaş ve Çatalbaş, 2011: 3).

2015 yılı verilerine göre Adıyaman'dan dünyanın hemen hemen her coğrafyasına ihracat yapılmaktadır. 60'tan fazla ülkeye ihracat yapılması, Adıyaman'ın ihracatta pazar çeşitlenmesini gerçekleştirmede iyi bir süreçte olduğunu göstermektedir. Ancak ihracat miktar ve değer olarak düşük düzeylerde seyretmektedir. Adıyaman'dan en çok ihracat yapılan ülkeler başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, Azerbaycan-Nahçıvan, Almanya, Romanya, Letonya ve İran'dır (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2016). Bu ülkelere yapılan ihracat (her bir ülke bazında) iki milyon dolar civarındadır.

Tablo 4. Adıyaman'dan 2015 yılında ihrac ve ithal edilen ürünler (Fasıllar bazında)

ANA FASILLAR	İhracat (dolar)		İthalat (dolar)	
	Değer	Pay(%)*	Değer	Pay(%)*
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	312.080.426	57.49	672.538	1.57
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	156.992.624	28.92	-	-
Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	22.289.151	4.50	23.792.733	55.5
Hububat	16.974.217	3.13	99.725	0.23
Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	9.366.784	1.73	342.211	0.80
Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler	3.241.844	0.60	6.280.453	14.64
Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-cihaz.	1.642.569	0.30	3.448.232	8.04
Canlı hayvanlar	-	-	2.108.744	4.92
Demir veya çelikten eşya	495.037	0.09	1.365.507	3.18
Sentetik ve suni devamsız lifler	484.805	0.09	912.317	2.13
Plastikler ve mamulleri	2.663.290	0.49	907.903	2.12
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları	300.951	0.06	692.609	1.61
Mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, reklam lambaları, vb, prefabrik yapılar	3.339.640	0.62	235.722	0.55
Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve diğer eşya, paçavralar	187.481	0.03	358.007	0.83
Muhtelif kimyasal maddeler	35.446	0.00	233.232	0.54
Kauçuk ve kauçuktan eşya	100.126	0.02	215.902	0.50
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar,	151.284	0.03	203.033	0.47
Cam ve cam eşya	158.591	0.03	141.028	0.33
Sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler	364.391	0.07	135.960	0.32
Örme eşya	2.588.676	0.48	60.758	0.14
Yağlı tohum ve meyveler, muhtelif tane, tohum, sanayiide ve tıpta kullanılan bitkiler, kaba yem	-	-	174.853	0.41
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası	-	-	127.100	0.30
Mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler	-	-	63.254	0.15
Eczacılık ürünleri	4.741.337	0.87	-	-
Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları	1.055.104	0.19	-	-
Şeker ve şeker mamulleri	214.207	0.04	-	-
Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları, pastacılık ürünleri	271.028	0.05	-	-
Sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler ve bitkilerden elde edilen müstahzarlar	80.135	0.01	-	-

Tuz, kükürt, top. ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento	355.863	0.07	-	-
Uçucu yağlar ve rezinoitler, parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	114.489	0.02	-	-
Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	244.488	0.05	-	-
Ayakkabılar, tozluklar ve benzeri eşya	397.940	0.07	-	-
Başlıklar ve aksesuarları (şapka, kasket, koruyucu başlıklar vb.)	200.384	0.04	-	-
Taş, alçı, çimento, amiyant, mika vb maddeler	424.129	0.08	-	-
Seramik mamulleri	80.622	0.01	-	-
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	117.186	0.02	-	-
Adi metallerden çeşitli eşya (kilit, kasa, mobilya)	112.036	0.02	-	-
Çeşitli mamul eşya (hijyenik havlu, bebek bezi, kalem, çakmak, fermuar, fırça vb.)	449.643	0.08	-	-
Diğerleri	39.977.861	7.36	1.691.528	3.94
Yıllık toplam:	542.819.575	100.0	42.897.842	100.0

Kaynak:TÜİK, 2016.

<https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=21&param2=9&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5811>

*Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin ihracatı 2000'li yılların başına kadar emek yoğun ürünlere yönelik olarak gerçekleşmekteyken, sonraki süreçte sermaye yoğun ürünlerin payı artmıştır (Karakaş, 2012). Adıyaman ihracatında ise, emek yoğun ürünler yüksek oranda ilk sırada yer almaktadır. İlin potansiyeli göz önüne alındığında bu doğal bir sonuçtur.

Adıyaman'ın ithalatında öne çıkan ürün grubu ise, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat'tır. Bu ürün grubu Adıyaman'ın ithalatında % 55.6'lık pay almaktadır (Tablo 4). Tekstil sektörünün ihtiyaç duyduğu kaliteli hammadde ihtiyacı ithalatla karşılanmaktadır. Sanayide kullanılan bazı makine aksesuar ve parçaları ithalatı, Adıyaman ithalatı içerisinde % 14.64'lik payı ile ikinci sırada gelmektedir. Üçüncü sırada ise, % 8.04'lük payı ile çeşitli elektrikli makine ve cihazların ithalatı yapılırken, canlı hayvanlar ve demir çelikten eşya ithalatı da önem taşımaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Dünyada ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar, insan ve sermaye gücü, teknolojik gelişme düzeylerinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar; bir malın değişik ürünlerde farklı fiyat, miktar ve kalitede üretilmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı, ülkeler sürekli olarak birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. Ülke içinde, mala duyulan talep var ve o mal üretileniyorsa, ülke dışından satın alınması yoluna gidilmektedir. Bu durum; ülkeler arasında “ Dış Ticaret”i doğurmaktadır. Ülkelerin ödemeler dengesi içinde en önemli yere sahip olan dış ticaret, ithalat ve ihracat işlemlerinin her ikisini de kapsamaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye'nin dış ticaret yapısı ortaya konmuştur. Türkiye dünyada 200 civarında ülke ile dış ticaret yapmaktadır. Türkiye'nin en çok ticaret yaptığı ülkeler Avrupa Birliği ülkeleridir. AB'nin coğrafi yakınlığı ve ekonomik büyüklüğü bu durumun ortaya çıkmasında önemli bir faktördür. Ama son yıllarda Türkiye'nin dış ticaretinde Avrupa Birliği'nin payında azalma eğilimi olduğu gözlenmiştir. Bu durum, Türkiye'yi yeni alternatif pazarlar aramaya yöneltmiş, Türkiye, Orta Doğu, bazı Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri ve Asya'da gelişmekte olan ülkeler ile ticari ilişkilerini daha da geliştirmeye önem vermiştir. Bunun sonucunda, Yakın ve Orta Doğu bölgesinin Türkiye ticaretinden aldığı pay giderek artmıştır. 500 milyar dolar ihracat hedefi olan Türkiye'nin sınır komşusu ülkeler ve İslam İşbirliği Teşkilatı ile yapılan ticaret hariç sayılan diğer ekonomik işbirlikleri ile ticaretinde Türkiye net ithalatçı konumundadır. Türkiye'nin net ithalatçı olmasının temel nedeni enerji ithalatıdır.

Adıyaman, bünyesinde taşıdığı potansiyelle bölgesinde kabuğunu kırmaya hazır bir il konumundadır. Yetersiz de olsa son dönemlerde özellikle ekonomi alanında çeşitli girişimler bulunmaktadır. Bu kapsamda dış ticaretinde de önemli gelişmeler gözlenmektedir.

Adıyaman ilinde ihracatçı firma sayısı 61'e ve ithalatçı firma sayısı da 53'e ulaşmıştır. Adıyaman'dan yapılan ihracat 2000'li yılların başında 8 milyon dolar iken, 2015 yılında bu değer 543 milyon doların üzerine çıkmıştır. Aynı şekilde 2002 yılında 18 milyon dolar düzeyinde olan ithalat, inişli çıkışlı bir seyir izleyerek 2015 yılında 43 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Adıyaman'ın ihracatının ithalatı karşılama oranının olumlu bir görünümü söz konusudur. İncelenen dönem içerisinde zaman zaman dış ticaret açığı verilse de son yıllarda durum tersine dönmüş, Adıyaman dış ticaret fazlası veren bir il konumuna gelmiştir.

Adıyaman'dan en çok (% 90) tekstil grubu ürünleri ihraç edilmektedir. Bunda Adıyaman'ın kalkınmada öncelikli illerden biri olması dolayısıyla verilen teşviklerin büyük rolü bulunmaktadır. Dünya genelinde 60'tan fazla ülkeye ihracat yapılmakta olup, Adıyaman'dan en çok ihracat yapılan ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Azerbaycan, Almanya, Romanya, Letonya ve İran'dır. Adıyaman ithalatında ilk sırada yer alan ürünler pamuk, pamuk ipliği, sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu bazı makine parçaları ve elektrikli cihazlardır.

Bu değerler göstermektedir ki, Adıyaman'ın potansiyeli tam olarak değerlendirildiğinde dış ticaretin iyi bir seviyeye geleceği ve başta Adıyaman ekonomisi olmak üzere, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Türkiye ve Adıyaman için dış ticaret ile ilgili geleceğe yönelik olarak bazı öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Dünyada emtia ve girdi fiyatlarında gerilemeler yaşanmakta olup üretim maliyetleri azalmaktadır. Türkiye imalat sanayi temelli ihracat yapısı içinde maliyetlerdeki düşüşü fırsat olarak değerlendirmelidir.

Son yıllarda ithalat değer olarak azalırken, miktar olarak artmış, yatırım ve

tüketim malı ithalatlarında gerileme ise çok sınırlı kalmıştır. Ekonomide ithalatı sınırlamaya yönelik alınan önlemlerin yurtiçi talebe yönelik etkileri gözden geçirilmelidir.

Net ihracata dayalı daha hızlı büyüme sağlanması için ihracatta katma değer artırılması önem taşımaktadır. Türkiye'nin ihracatında bir an önce ara mallar yerine yüksek katma değerli ürün ihracına geçilmesinin gerekliliği açıktır. Bu yönde gerekli adımların atılması halinde Türkiye 15-20 yıl içinde etkili küresel bir ekonomik aktör olma yoluna girebilecektir (Özbalcı, 2015: 12).

Türkiye'nin ihracat yaptığı bazı ülkelerin ekonomilerinin enerji gelirlerine bağımlı olması, bu pazarların performansları zayıf olmasına neden olmaktadır. Bunun önüne geçmek için alternatif pazarlar bulunmalıdır. Bu arada tekstil ürünleri ihracatının bugüne kadar başlıca pazarı olan ve aynı zamanda içinde önemli tekstil ihracatçısı ülkeleri barındıran AB pazarına bağımlılığı azaltmak ve ihracat oranını arttırmak için yeni pazarlar aranmalıdır.

İhracat son dönemlerde küresel koşullar nedeniyle gerilemiş olmakla birlikte, birçok ülke ile yaşanan sorunlar nedeniyle de azalmıştır. Bu açıdan Türkiye dış politikasında komşu ve yakın ülkeler ile ikili ilişkilerini iyileştirmelidir.

Adıyaman'da tarımsal yapı baskın olduğundan tarıma dayalı üretilen ürünlerin sanayisinin oluşturulması öncelikle ele alınmalı, bunların işlenmesi ve pazarlanması için bazı gelişmiş iller değil, Adıyaman öne çıkmalıdır. Bu amaçla firmaların rekabet ve ihracat güçlerini artırmak için gerekli önlemler alınmalı ve teşvikler artırılmalıdır. Bu kapsamda Adıyaman'da üretilen ürünlerin markalaşması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Adıyaman'dan yapılan ihracatı artırmak için katma değeri yüksek ürünlerin üretimine yönelinmelidir. İhracata yönelik ürünlerin pazarlanmasında

karşılaşılan sorunlar (ulaşım, depolama, finansman vb.) çözümlenmelidir (İKA, 2014). Dünya pazarlarının talep ettiği ürünlerin belirlenmesi, bunların üretimi ve pazarlanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıyaman İl Özel İdaresi. (2016). http://www.adiyamanozelidare.gov.tr/default_b0.aspx?content=397. 10.08.2016 tarihinde web sayfasından alınmıştır.
- Adıyaman Ticaret Borsası. (2016). <http://www.adiyamantb.org.tr/?YillikBulten> 31.07.2016 tarihinde web sayfasından alınmıştır.
- Akses, S. (2012). Ekonomik Kriz Sonrası Dış Ticaret İlişkilerinin Gelişimi. İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu 60: 1-6.
- Aktaş, M. T. ve Çatalbaş, N. (2011). "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Kalkınma ve İhracat İlişkisi Üzerine Bir İnceleme." Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Yıl 2011, Cilt XXXI, SAYI II: 61-90.
- Ayaş, N. ve Çeştepe, H. (2010). "Dış Ticaretin İstihdam Üzerindeki Etkileri: Türk İmalat Sanayi Örneği." Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 15(2): 259-281.
- Bavlı, S., Köksal, M.Z., Atıl, A. (2013). 2007-2012 Dönemi Küresel ve Ulusal Dış Ticaret Gelişmeleri. T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Ankara.
- Eşiyok, B. A., Kafalı, M. A. (2013). Ankara Dış Ticaret Analizi. Ankara Kalkınma Ajansı-Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ocak 2013:293.
- Eşiyok, B. A. (2014). "Türkiye-AB Arasında Dış Ticaretin Teknolojik Yapısı, Rekabet Gücü ve Endüstri-İç Ticaret: Ampirik Bir Değerlendirme." Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 13(1): 91-124.

- Gümrük ve Tekel Bakanlığı. (2016). <http://risk.gtb.gov.tr/istatistikler/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri> 31.07.2016 tarihinde web sayfasından alınmıştır.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. (2014). Küresel Ekonomik Beklentiler. Rykgm - Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Yayın No: 382 Ankara:41.
- Hanoğlu, H. (2008). "Sınır Ticaret Merkezleri." Gümrük Dünyası, Sayı: 40: 102.
- İKA (İpek Yolu kalkınma Ajansı). (2014). Adıyaman İli Dış Ticaret Raporu, Araştırma Serisi 14: 24.
- Karakaş, A. (2012). "Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Değişim: Dış Ticarete Fasıl Bazlı Yapısal Dönüşüm Analizi." Kafkas Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 4(1): ISSN: 1309-8012 (Online): 1-9.
- Krueger, A. O. (1997). *Trade policy and economic development: How we learn*, NBER Working Paper Series, No. 5896, 1997.
- Mevlana Kalkınma Ajansı (2011). Bölgenin Dış Ticaret Performansı-1. Bölgesel Araştırma Raporları Serisi Mevlana kalkınma Ajansı Yayın No 1. 2011: 46.
- Özbalcı, S. (2015). "Türkiye, Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi." Bartın Üniversitesi Çeşm i Cihan Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi ISSN: 2149–5866 Cilt 2, Sayı 2: 88-100, Kış 2015 Bartın – TÜRKİYE.
- Saatcioğlu,C., Kutlu, R. (2004). "Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı Üzerine Bir Uygulama (1993-2002)." SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 7: 141-155.
- Saraç, T. H. (2013). "İhracat ve İthalatın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği." Ege Akademik Bakış/Ege Academic Review Cilt: 13 Sayı: 2, Nisan 2013: 181-194.
- Savrul, B.K., Özel, H.A., Kılıç, C. (2013). "Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi." Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8(1): 55-78.

- Saygılı , F.,Manavgat, G. (2014). "Linder Hipotezi: "Türkiye'nin Dış Ticareti için Ampirik Bir Analiz." Ege Akademik Bakış Cilt: 14 Sayı: 2 Nisan 2014: 261-270.
- Saygılı, Ş., Cihan, C., Yalçın, C., Hamsici, T. (2010). Türkiye İmalat Sanayiinihtalat Yapısı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Çalışma Tebliği No: 10/02:151.
- Şentürk., M. (2014). "Gümrük Birliği Üyeliğinden Günümüze Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Bir İnceleme." Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Bahar 2014 5(1): 127 -142.
- TİM(Türkiye İhracatçılar Meclisi). (2016), <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html> 30.07.2016 tarihinde web sayfasından alınmıştır.
- Topbaş, N. (2012). "Türk Ekonomisinin Dış Ticaret Yapısı ve Ekonomik Büyüme." Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 49(5): 19-33.
- Turhan, G. (2012). *Kara Sınırı Komşuları İle Ticaretin Türkiye'nin Kalkınmasına Etkisi -Çekim Modeli Yaklaşımı*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans ve Bankacılık Bilim Dalı, İstanbul.
- TÜİK.(2016). <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=21&param2=9&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5811> 30.07.2016 tarihinde web sayfasından alınmıştır.
- TÜİK. (2016). <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul> 31.07.2016 tarihinde web sayfasından alınmıştır.
- Uğur, A. (2004). "Türkiye'nin Dış Ticaretinde Tekstil-Giyim Sektörünün Yeri ve Yeni Rekabet Dönemi." Coğrafi Bilimler Dergisi, Yıl: 2: 27-54.
- Utkulu, U. (2008). *Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi ve Yapısal Değişim*, Türkiye'de Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulaması (Teoriden Pratiğe), Utku Utkulu ve İsmail Aydemir (eds.) İkinci Baskı, Gazi Kitabevi, Mayıs, 2008 içerisinde: 1-20.

- Yılanlıoğlu, Z. (2008). *Türkiye'nin Dış Ticaretinin Yapısal Dönüşümü (1980–2007)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Isparta.
- Yükseler, Z. Türkan, E. (2006). Türkiye'nin üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar. Ekonomik Araştırma Forumu Çalışma Raporları Serisi. TÜSİAD-Koç Üniversitesi Araştırma Forumu, Çalışma Raporları: 69.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The main factor for the countries to do foreign trade is differences in prices. Besides this factor, insufficient domestic production and the differentiation of the goods are the other important factors.

In the economic literature, there are lots of approaches about foreign trade. According to traditional approach, countries reap a profit by exporting the goods and services that they produce in low costs and by importing the goods and services that they produce in an expensive way (Ayas and Ceştepe, 2010). Today, the efforts of the countries in rising income from the foreign trade have increased the importance of the foreign trade in the environment of dense competition. In addition to this, improving world trade has become a reason for the countries to be dependent on export; as to developing countries, their insolvencies have caused foreign trade to gain importance. In this sense, the level of development will reflect foreign trade. The structure of the foreign trade determines especially how the national economies will be affected by the foreign trade (Utkulu, 2008).

The course of globalization in the world has led the increase of foreign trade rates fast in both global and national economic activities. Politics performed in the way of world trade liberalization, improvements in the communications and decreasing of the costs in transportation mostly have caused the increasing of the foreign trade volume.

Similar processes have been observed not only in Turkey's foreign trade but also in Adıyaman's foreign trade. Although there are lots of studies that analyze and reveal Turkey's foreign trade, the studies that deal with foreign trade in districts base are insufficient. That's why in the study, the current situation in Adıyaman's foreign trade has been analyzed structurally.

Method

In this study, various sources have been used to reveal the Adıyaman's foreign trade. Firstly, the data about Turkey's foreign trade have been acquired. For this, publications of TÜİK and TİM have been got benefit and current structure has been put forth. The figures of Turkey's export and import, the most exported and imported products and exports and imports of the countries have been determined. Data sources of TÜİK and TİM have been got benefit for Adıyaman's foreign trade. The rates have been calculated by using these data. Besides this, the former studies about the topic have been got benefit. General information has been acquired by interviewing the authorities from Adıyaman Trade and Industry Chamber.

Findings

The number of exporter firms in Adıyaman has increased significantly since 2002 when the number was 9. The number of exporter firms has reached 61 as it increased seven times in 2015. This change shows that Adıyaman has an evolution potential in the terms of export. Increments with three times have been seen in the number of importer firms in Adıyaman. The number of exporter firms, which was 18 in 2002, rose 53 in 2015.

The export value of Adıyaman reached about 543 million dollars while it was 8 million in 2002. Turkey's exportation showed significant increases in those years, as well. However, the increase rates of Adıyaman's exportation are quite interesting. While Turkey's exportation increased only by 3.83% in 2014, Adıyaman's exportation increased by 240%. In addition to this, whereas Turkey's exportation decreased by 8.73% in 2015, Adıyaman's exportation increased by 63.29%.

As to Adiyaman's importation values, they show an unstable tendency. In 2002, the importation was around 18 million dollars, but it reached 89 million dollars in 2011 with ups and downs. With the same tendency it redounded 43 million dollars in 2015.

The 90% of exported products from Adiyaman consist of textile group. The textile businesses in OGS, which are located in Adiyaman and its districts, have a great role for this kind of product's having so much rate. It is known that some well-known domestic and abroad brands have production made in these businesses. Other reasons for increasing production are that textile-clothing does not require so much capital, and the country has raw materials and sufficient capacity of labor power.

According to data of the year 2015, exportation is carried out from Adiyaman to almost every region of the world. The top countries are the USA, Azerbaijan, Germany, Romania, Latvia, and Iran (TEA, 2016). The exportation to these countries is around 2 million dollars for each country.

The leading groups of Adiyaman's importation are cotton and dry goods with cotton. They have a share of 55.6% in Adiyaman's import. The qualified raw material that textile industry needs is met by importation.

Conclusion

The number of exporter firms has reached 61 and the number of importer firms has reached 53 in Adiyaman. While the exportation from Adiyaman was 8 million dollars in early 2000s, this exceeded 543 million dollars in 2015. Likewise, the importation was 18 million dollars in 2002, but it was 43 million dollars in 2015 with ups and downs.

Textile group products (90%) are exported most from Adiyaman. The exhortations that are given Adiyaman because of its being one of the "priority provinces of development" have great role. Exportation is made more than 60 countries around the world and the main countries are the USA, Azerbaijan, Germany, Romania, Latvia and Iran. The main products are cotton; machine parts that industry sector needs and electrical devices.

According to this, when Adiyaman's potential is fully evaluated, it is clear that it will provide important contributions both Adiyaman's and Turkey's economy. Since agricultural structure is dominant in Adiyaman, creating the industry of agriculture based products should be approached primarily; therefore, Adiyaman should be a leader in order to process and marketing these products instead of some other developed cities. For this purpose, necessary precautions must be taken and the exhortations must be risen so as to increase the competition export and power of the firms. In this context, necessary studies must be done to make products, produced in Adiyaman, become a brand.